

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.38>

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ, ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Вовченко Р.А.,

аспірант кафедри кримінології та інформаційних технологій

Національної академії внутрішніх справ

e-mail: kriminolog@ukr.net

Вовченко Р.А. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції, як об'єкт кримінологічного дослідження.

Стаття присвячена кримінальним протиправним діям, що вчиняються поліцейськими. Наголошено, що сьогодні, відповідальність за реалізацію державної політики щодо національної безпеки та боротьби зі злочинністю покладено на правоохоронні органи, зокрема на Національну поліцію України. Однак, в такій інституції сектору безпеки, заходи щодо запобігання правопорушенням серед особового складу не є достатньо ефективними, а контроль за службовою діяльністю підлеглих з боку керівників, особливо на середньому та низовому рівнях, часто залишається формальним, що призводить до вчинення кримінальних правопорушень, у тому числі й у сфері службової діяльності з явно вираженою корупційною складовою. У процесі реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію важливими завданнями є оптимізація принципів роботи органів і підрозділів Національної поліції, а також вдосконалення правового статусу поліцейських. Це необхідно для впровадження гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, закріплених у національному та міжнародному праві. Зазначено, що всі кримінальні протиправні прояви умовно поділяються на дві категорії: кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та інші правопорушення, тобто всі кримінально карані діяння, які не пов'язані з виконанням службових обов'язків.

Правопорушення, що вчиняються працівниками поліції у сфері службової діяльності, є частиною корупційних злочинів, вчинених представниками правоохоронних органів. Основними чинниками, які сприяють поширенню таких дій у поліції та їх прихованню, є недостатня чіткість регламентації службових повноважень різних груп кадрів і категорій персоналу, а також приховування слідів правопорушень як самими винними, так і їх безпосередніми керівниками. Крім того, існує зв'язок між службовими зловживаннями та іншими видами правопорушень, до яких можуть бути причетні потерпілі та інші зацікавлені особи. Для забезпечення належного рівня дисципліни та законності серед особового складу поліції необхідно реалізовувати стратегію превенції, що включає комплекс заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення корупційних, злочинних та інших протиправних дій у поліцейських колективах.

Ключові слова: поліцейський, Національна поліція, кримінальні правопорушення, службова діяльність, злочинність, зловживання владою, службова особа.

Vovchenko R.A. Criminal offenses in the sphere of office activities committed by police employees as the object of criminology investigation.

The article is devoted to criminal offenses committed by police officers. It was emphasized that today, the responsibility for the implementation of the state policy regarding national security and the fight against crime is assigned to law enforcement agencies, in particular to the National Police of Ukraine. However, in such an institution of the security sector, measures to prevent offenses among personnel are not sufficiently effective, and control over the official activities of subordinates by managers, especially at the middle and lower levels, often remains formal, which leads to the commission of criminal offenses, in that including in the field of official activity with a clearly expressed corruption component. In the process of implementing Ukraine's strategic course towards European integration, important tasks

are the optimization of the principles of work of the National Police bodies and units, as well as the improvement of the legal status of police officers. This is necessary for the implementation of guarantees for the protection of human and citizen rights and freedoms enshrined in national and international law. It is noted that all criminal illegal manifestations are conditionally divided into two categories: criminal offenses in the field of official activity and other offenses, that is, all criminally punishable acts that are not related to the performance of official duties.

Offenses committed by police officers in the field of official activity are part of corruption crimes committed by representatives of law enforcement agencies. The main factors contributing to the spread of such actions in the police and their concealment are the lack of clarity in the regulation of official powers of various groups of personnel and categories of personnel, as well as the concealment of traces of offenses by both the perpetrators themselves and their immediate supervisors. In addition, there is a connection between abuse of office and other types of offenses in which victims and other interested persons may be involved. To ensure the proper level of discipline and legality among police personnel, it is necessary to implement a prevention strategy, which includes a set of measures aimed at identifying, preventing, and stopping corrupt, criminal, and other illegal actions in police teams.

Key words: police officer, National Police, criminal offenses, official activity, crime, abuse of power, official.

Постановка проблеми. Однією з основних умов успішного функціонування держави та громадянського суспільства є забезпечення відповідних умов для ефективної роботи державного апарату, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій, незалежно від їхньої форми власності. На сучасному етапі в Україні результативність такої діяльності значно знижена через негативні політичні, економічні, правові та інші зміни, а також високий рівень злочинності. Питання зміцнення правопорядку, протидії та запобігання злочинності залишаються одними з найактуальніших у суспільстві. Не випадково впродовж усієї історії людство намагалося всіма можливими способами боротися з проявами, що суперечать загальноприйнятим уявленням про мораль, співіснування, громадську безпеку та порядок.

Активний вплив криміногенних факторів на розвиток економічної, соціальної та політичної ситуації є важливою проблемою сучасності. Це явище є наслідком численних негативних процесів і криз, корені яких сягають як далекого, так і близького минулого. Багаторічне накопичення невирішених питань у соціально-економічній, духовній та правоохоронній сферах призвело до масового прояву небезпечних кримінальних дій, які часто виходять за межі традиційних уявлень про злочинність у нашому суспільстві. Вплинули як загальний спад виробництва, так і швидке розшарування населення за майновими критеріями. Спостерігаються руйнівні процеси в молодіжному середовищі, де на фоні поширення наркоманії та алкоголізму культивуються жорстокість, насильство, статева розбещеність, правовий нігілізм та неповага до закону. Усе це вимагає вирішення великої кількості проблем, багато з яких потребують додаткового або більш чіткого правового регулювання. Особливе значення в цьому контексті мають питання реалізації конституційних прав, свобод та гарантій людини і громадянина, а також запобігання і припинення дій, що можуть призвести до їх порушення.

У сучасних умовах особливо актуальною стає проблема запобігання правопорушенням серед працівників поліції, зокрема в контексті їх службової діяльності. Важливо провести аналіз кримінальних правопорушень у цій сфері, а також удосконалити теоретичні, правові та організаційні основи протидії кримінальним правопорушенням, які вчиняють співробітники підрозділів Національної поліції України.

Мета дослідження – розкрити особливості та сутність кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції, як об'єкт кримінологічного дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням кримінологічної та кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції, присвятили свої праці М.І. Бажанов, В.В. Бардачов, Ю.В. Баулін, В.Є. Боднар, В. Борисов, Ю.О. Коваленко, В.О. Мартиненко, О. Пашенко, С.О. Шатрава та інші, однак ґрунтовного дослідження норм КК України, що встановлюють відповідальність службових осіб за вчинення службових і професійних правопорушень у теорії кримінального права, немає.

Виклад основного матеріалу. Ключовою умовою підвищення ефективності правоохоронної системи країни, зокрема поліції, у забезпеченні громадського порядку, а також у запобіганні та стримуванні кримінальних правопорушень, є поліпшення якості роботи її працівників. Від самого початку існування цих структур суспільство висуває особливі вимоги до осіб, які виконують функції з охорони правопорядку. Ці вимоги не обмежуються лише такими важливими характеристиками, як висока освіченість, культура, фізична підготовка тощо. Зростає значення таких факторів, як задоволеність правоохоронців своєю роботою та її результатами, що спонукає їх до постійного підвищення професійної майстерності та освітнього рівня, а також до прагнення до самоствердження, творчості та ініціативи в роботі. Це, в свою чергу, вимагає активного пошуку нових організаційних підходів до службової діяльності та методів управління системою, які б сприяли стимулюванню високоякісної правоохоронної роботи в умовах сучасного розвитку суспільства. Головне – це те, щоб правоохоронець мав високі моральні та вольові якості, які вирізняли б його серед інших завдяки внутрішній повазі до закону. Він повинен свідомо дотримуватися правових норм у своїй щоденній діяльності та поведінці, а також проявляти зацікавленість у реальному забезпеченні прав і свобод громадян своєї країни [1, с. 152-153].

Кримінально-правова характеристика формується на основі аналізу ознак правопорушень, які мають значення для визначення наявності складу злочину, його правильної кваліфікації, а також для з'ясування інших кримінально-правових питань, у тому числі тих, що виникають під час винесення вироку. Ця характеристика кримінальних правопорушень, вчинених працівниками поліції, включає такі елементи: соціальну обумовленість встановлення та підтримання кримінальної відповідальності за певні види правопорушень; суспільну небезпечність та склад конкретного виду правопорушень; протиправність дій та їх місце в системі нормативного визначення заборони відповідної суспільно небезпечної поведінки; суспільно небезпечні наслідки та інші обставини вчинення злочинів, які виходять за межі складу певного виду кримінальних правопорушень, але є характерними для їх вчинення; а також особу злочинця [2, с. 105-106].

Вчинені кримінальні правопорушення працівниками поліції зазвичай об'єднуються не за складом чи тяжкістю злочину, а переважно за ознаками, такими як місце та обставини вчинення, а також за тим, чи використовував працівник своє службове становище всупереч інтересам служби, чи вчиняв злочин поза службою і без зв'язку з виконанням службових обов'язків. Важливо провести класифікацію цих правопорушень, тобто розділити їх на групи відповідно до певних критеріїв. Основна мета класифікації полягає в тому, щоб відобразити типові об'єктивні ознаки, на основі яких можна групувати об'єкти класифікації та визначати їх місце в категоріальному просторі. Крім того, сенс класифікації полягає в поглибленні знань про самі об'єкти, оскільки справжня сутність явищ та їх властивостей може бути виявлена лише в контексті та в порівнянні з іншими. Усі злочинні прояви умовно поділяються на дві групи: кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та інші правопорушення [3, с. 147-148].

Розглянемо першу категорію, а саме кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності. Діючий КК України містить розділ XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», який визначає кримінальну відповідальність за правопорушення, вчинені службовими особами. Кримінальні правопорушення, що наведені в цьому розділі, об'єднані законодавцем за спільним об'єктом – суспільними відносинами у сфері службової та професійної діяльності. У КК України також є норми, які не входять до розділу XVII, але передбачають кримінальну відповідальність за правопорушення, вчинені службовими особами [4; 5, с. 227].

По-перше, слід підкреслити, що службовим правопорушенням вважається дія (активна або пасивна) особи, яка займає службову посаду, що пов'язана з використанням нею наданих повноважень або службового статусу, що порушує нормальне функціонування державного апарату або апарату підприємств, установ чи організацій, незалежно від їхньої форми власності. Таке правопорушення завдає значної шкоди правам, свободам та інтересам окремих громадян, а також державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Таким чином, лише службова особа може вчинити службове правопорушення. Відповідно до статей 364, 368, 369 Кримінального кодексу України, службовими особами є ті, хто постійно, тимчасово або за спеціальним дорученням виконує функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також займає посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних або комунальних

підприємствах, в установах чи організаціях, що пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [4].

До групи службових належать усі кримінальні правопорушення, вчинені працівниками поліції у зв'язку з виконанням ними своїх службових функцій. Тобто правопорушення безпосередньо пов'язані з проходженням державної служби в підрозділах поліції і виконанням специфічних завдань, покладених на них законом, з метою регулювання правовідносин у сфері правопорядку. Характер кримінальних правопорушень цієї групи визначається, насамперед, службовою діяльністю працівника поліції, специфікою виконуваних ним функцій. До групи загальнокримінальних правопорушень, учинених із використанням службового становища, належать такі, що можуть бути вчинені в будь-якій сфері інтересів, які охороняються законом. До них належать загальнокримінальні правопорушення, вчинені працівниками поліції під час виконання ними своїх службових обов'язків або поза службою, але тим або іншим чином пов'язані з використанням працівником свого службового становища [6, с. 487-489].

Таким чином, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, що вчиняють працівники Національної поліції України можна поділити на групи: перша пов'язана із загальнопрофесійними аспектами діяльності (ст. 364, 365, 367 КК України); друга група пов'язана з набуттям або укріпленням незаконної матеріальної вигоди (368, 369, 369-2 КК України); до третьої належать правопорушення, що пов'язані з вузькоспеціальною діяльністю (ст. 366, 370 КК України). За офіційними статистичними даними зловживання владою або службовим становищем складає 54 % серед усіх кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції [7]. Об'єктивна сторона цього правопорушення (ст. 364 КК України) має три обов'язкові ознаки: діяння – використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, що полягає в певних діях або бездіяльності суб'єкта; наслідки, що виявляються в завданні істотної шкоди охоронюваному законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб; причинний зв'язок між діянням і наслідками. Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак свідчить про відсутність складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК України [4].

Зловживання владою є вчинення службовою особою, яка постійно або тимчасово здійснює функції представника влади» умисного діяння з використанням своїх повноважень» якими вона наділена на підставі законів та інших нормативно-правових актів, всупереч інтересам служби. Зловживання службовим становищем – це, як правило, використання службових повноважень, пов'язаних із здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена займаною посадою, всупереч інтересам служби. Суб'єкт кримінального правопорушення – спеціальний, тобто службова особа, якою може бути і працівник Національної поліції. Суб'єктивна сторона характеризується щодо діяння – прямим умислом та спеціальною метою – одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а щодо наслідків, передбачених ч. 1 або ч. 2 ст. 364 КК України, – умислом або необережністю. Метою є уявлення суб'єкта про той бажаний результат, а саме одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, якого він прагне досягти як шляхом її погодженого переходу, так і без нього, що визначає спрямованість діяння [4].

Особливість реалізації працівниками поліції Національної поліції службових повноважень полягає в тому, що вони не завжди чітко регламентовані, а закріплені в розгалуженій системі відомчих нормативно-правових актів, що постійно змінюється. Однією з особливостей службових зловживань працівників поліції вважається їх поєднання з іншими, спорідненими та супутніми злочинами, зокрема несанкціонованими діями з інформацією, що оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, особою, яка має право доступу до неї (ст. 361-2, 362 КК України) (19,4 %); незаконними діями з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (ст. 307–309 КК України) (19,1 %); приховуванням злочинів (ст. 396 КК України) (16,2 %) тощо [4; 8, с. 122-123].

З метою створення уявного благополуччя в роботі та штучного покращання показників працівники поліції продовжують удаватися до службових підроблень адміністративних протоколів, матеріалів кримінальних проваджень, висновків експертиз. Службове підроблення – це майже кожний третій службовий злочин і майже кожний п'ятий – із загального масиву кримінальних проваджень щодо працівників поліції. Здебільшого працівники Національної поліції учиняють

службове підроблення в таких формах: внесення до автоматизованих баз даних та статистичних обліків неправдивих відомостей про рух матеріалів кримінального провадження; складення фіктивних протоколів огляду та вилучення речового доказу; підроблення протоколів про адміністративні правопорушення; незаконна видача дозволів на придбання та зберігання зброї, реалізація добровільно зданої зброї, привласнення одержаних коштів; підроблення матеріалів кримінальних проваджень; безпідставна видача довідок за фактом вчинення кримінального провадження для отримання страхового відшкодування; видача паспорта з порушенням порядку; незаконна реєстрація автотранспорту; безпідставне вилучення металобрухту та підроблення документів про подальше місце його знаходження. Нерідко службові зловживання поєднуються з незаконними діями з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (ст. 307 Кримінального кодексу України). Кримінальне правопорушення здебільшого вчиняється у формі виготовлення, придбання, зберігання чи збуту наркотичних засобів зацікавленими працівниками оперативних підрозділів з використанням влади або службового становища [1, с. 152-153].

Також небезпечним кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності, що вчиняють працівники Національної поліції, є діяння, передбачене ст. 365 КК України, а саме «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу» [4]. Це умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб. Перевищення влади має місце у випадках, коли працівник правоохоронного органу як представник влади при виконанні наданих йому повноважень виходить за їх межі або діє незаконними методами; перевищення службових повноважень – коли він при здійсненні наданих йому організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій виходить за їх межі або застосовує при цьому методи, заборонені законом [2, с. 115–117].

Для застосування ст. 365 КК необхідно, щоб дії працівника правоохоронного органу були зумовлені його відповідним службовим становищем і перебували у зв'язку з владними та службовими повноваженнями щодо потерпілого. За відсутності такого зв'язку дії винуватого підлягають кваліфікації за статтями, що передбачені іншими розділами Особливої частини КК. При перевищенні влади або службових повноважень працівник правоохоронного органу вчиняє те чи інше діяння по службі, яке не обумовлено його правами чи повноваженнями. Саме ця риса передусім відрізняє даний злочин від зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), при вчиненні якого службова особа (у тому числі працівник правоохоронного органу) діє чи утримується від дії в межах своєї компетенції, використовуючи її всупереч інтересам служби.

Якщо працівник правоохоронного органу перевищив владу або службові повноваження з метою запобігання шкідливим наслідкам, які є більш значними, ніж фактично заподіяна шкода, та які не можна було відвернути іншими засобами, то відповідно до ст. 39 КК України його дії як вчинені в стані крайньої необхідності не можуть бути визнані злочинними. Питання про відповідальність працівника правоохоронного органу, який перевищив владу або службові повноваження на підставі наказу чи розпорядження керівника, що призвело до шкідливих наслідків, вирішується з урахуванням вимог ст. 41 КК України, а про відповідальність за перевищення влади або службових повноважень в умовах виправданого ризику – з огляду на положення ст. 42 КК України [4].

Загальною ознакою будь-якого зловживання владою або службовим становищем, зловживання повноваженнями службовою особою є спосіб вчинення кримінального правопорушення – використання наданих повноважень, свого становища, що утворює собою виконавчий зміст правопорушень у сфері службової діяльності [9, с. 183-184]. Цей спосіб вчинення кримінальних правопорушень за своєю суттю полягає не в простому невиконанні покладеного обов'язку, а в застосуванні наданих повноважень проти покладеного обов'язку, всупереч інтересам служби та становить фактично зраду обов'язку. Під використанням влади чи службового становища розуміється вчинення як дій, що безпосередньо входять до кола службових повноважень службової особи, зумовлені покладеними на неї обов'язками з виконання відповідних функцій, так і дій, зумовлених її службовим авторитетом, її зв'язками з іншими службовими особами, можливістю здійснити вплив, зумовлений її службовим становищем, на інших службових осіб. Вплив обстановки на обрання конкретного способу вчинення кримінального правопорушення має особливе значення у цій категорії кримінальних правопорушень. Особа намагається використати чинники, що сприяють злочинній діяльності, або, використовуючи свої службові можливості, змінює

фактори та умови діяльності органу поліції в необхідному для себе напрямі. Наприклад, замість досвідчених працівників набирають на певні посади молодих осіб, тим самим це дозволяє керівникові, який замислив протиправні дії, розраховувати на беззаперечне виконання його вказівок [10, с. 125-126].

Висновки. На шляху реалізації проголошеного в Україні стратегічного курсу на європейську інтеграцію, упровадження задекларованих у нормах національного й міжнародного права гарантій охорони прав і свобод людини та громадянина пріоритетними є оптимізація засад функціонування органів і підрозділів Національної поліції, удосконалення правового статусу поліцейських. Важливу роль у цьому відіграють заходи, спрямовані на запобігання вчиненню поліцейськими кримінальних правопорушень. Правопорушення у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції, є сегментом корупційних правопорушень, учинених працівниками правоохоронних органів. Серед чинників, що сприяють поширенню таких діянь у поліції та їх латентності, головними варто визнати недостатньо чітку регламентацію службових повноважень груп кадрів і категорій персоналу, приховування слідів як самими правопорушниками, так і їх безпосередніми керівниками, а також зв'язок службових зловживань з іншими категоріями правопорушень, до яких можуть бути причетні потерпілі та інші зацікавлені особи. Забезпечення належного стану дисципліни та законності серед особового складу поліції ґрунтується на стратегії випередження, що полягає у проведенні комплексу заходів, спрямованих на виявлення, запобігання й припинення корупційних, злочинних та інших протиправних діянь у поліцейських колективах.

Таким чином, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками поліції – це суспільно небезпечні протиправні діяння, передбачені розділом XVII Особливої частини КК України, що посягають на нормальну діяльність правоохоронних органів та вчиняються громадянами України, які склали Присягу поліцейського, проходять службу на відповідних посадах у поліції і яким присвоєно спеціальне звання поліції під час виконання ними службових обов'язків. Зазначені суспільно небезпечні діяння поділяються на ті, що пов'язані із загальнопрофесійними аспектами діяльності (ст. 364, 365, 367 КК України) та на ті, що пов'язані із набуттям або укріпленням незаконної матеріальної вигоди (368, 369, 369-2 КК України); до третьої належать злочини, що пов'язані із спеціальною діяльністю (ст. 366, 370 КК України). Залежно від категорії посади змінюється специфіка виконуваних службових функцій, а отже, і зміст службових повноважень та компетенції, якими працівники володіють відповідно до службового становища. Водночас використання службових повноважень і можливостей, що передбачені службовим становищем, крім того, буде обумовлювати не тільки різний характер правопорушень, але і тяжкість наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваленко Ю.О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 255 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.. Київ; Харків: Юрінком Інтер. Право, 2002. 454 с.
3. Шатрава С.О. Внутрішньовідомчий контроль за діяльністю органів Національної поліції як складова мінімізації корупційного ризику. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 146–149.
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Боднар В.Є. Кримінально-правовий аналіз злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками ОВС. *Актуальні проблеми розслідування злочинів: зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 1 лип. 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 225–228.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
7. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

8. Мартиненко В.О. Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3(104). С. 118–132.
9. Борисов В., Пащенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник академії правових наук України*. 2005. № 3 (42). С. 180–190.
10. Бардачов В.В. Детермінанти, що сприяють вчиненню злочинів працівниками патрульної поліції Національної поліції України. *Право. UA*. 2019. № 3. С. 123–129.